

Nevio Šetić, *Staleška društva i časopisi hrvatskog učiteljstva u Istri 1891. – 1914.*, Zagreb: Hrvatski književno-pedagoški zbor – Profil International, 2010., 266 str.

Autor Nevio Šetić (1958.), povjesničar, političar, publicist, jedan je od značajnijih istraživača hrvatske povijesti XIX. i XX. stoljeća. Osobito je posvećen proučavanju razdoblja francuske uprave u Istri. Neko je vrijeme radio kao učitelj u Barbanu i Puli, zatim kao kustos pulskog Muzeja te kao znanstvenik Područne jedinice u *Puli* Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci. Četiri je puta biran za zastupnika u Hrvatskom saboru, gdje i danas obnaša tu dužnost. Sudjelovao je u radu Ureda predsjednika Republike Hrvatske, kao pomoćnik savjetnika za unutarnju politiku (1993. – 1998.). Od 2004. do 2008. godine obnašao je dužnost državnog tajnika u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Autor je mnogih znanstvenih i stručnih knjiga, članaka, rasprava, recenzija i dr. Odlikovan je i nagrađivan u više navrata.

Nakon uvodnog *Pristupa* (str. 9 – 12), u kojem autor navodi svoje istraživačke preokupacije i s kojim nas uvodi u temu knjige, slijedi prvo od ukupno šest poglavlja knjige.

Prvo se poglavlje naslova *Ustavnopravni politički položaj Istre u austrijskom dijelu Habsburške Monarhije* (15 – 24) bavi problematikom političko-upravnog ustroja i ustavnopravnog statusa Istre nakon nagodbe između Austrijanaca i Mađara 1867. godine, kojom je Habsburška Monarhija preustrojena u zajednicu dviju država: austrijske i ugarske. Tom su prilikom Istra i Dalmacija pripale austrijskom dijelu Monarhije. Autor ističe kako političke stranke u Istri tada još nisu bile oformljene, ali se znalo što u nacionalno-političkom smislu žele Hrvati, Talijani i Slovenci, kao većinsko stanovništvo Istre. Hrvati i Slovenci zalagali su se za ravnopravnost hrvatskog jezika s talijanskim, dok su Talijani uporno nastojali sačuvati favoriziranost talijanskog jezika u službenoj uporabi i javnom životu Istre. Nakon što je u Istarskom saboru talijanskom zastupničkom većinom izglasano da administrativni jezik Sabora bude isključivo talijanski, počinju se javljati nacionalno-političke preporodne ideje istarskih Hrvata. Autor, među njima, posebno navodi i ističe biskupa Jurja Dobrilu kao glavnu ličnost pri isticanju narodnih potreba hrvatskog stanovništva. U mlađim su se naraštajima hrvatskih političara svojim preporodnim nastojanjima isticali Vjekoslav Spinčić, Matko Laginja i Matko Mandić.

Sljedeće poglavlje nazvano je *Osnovne škole u Istri i njihovi učitelji u zadnjim desetljećima 19. stoljeća* (25 – 36). Šetić navodi kako su osnovne škole postojale u istarskim gradovima, a postupno su se otvarale i u većim mjestima. Učitelji su, nakon srednjoškolskog obrazovanja, potrebno pedagoško obrazovanje stjecali na organiziranim učiteljskim tečajevima. Cjelokupna se nastava u gradskim osnovnim

školama izvodila na talijanskom jeziku, dok se u osnovnim školama, u čisto hrvatskim i slovenskim sredinama, talijanski jezik učio kao nastavni predmet – takve škole nazivale su se dvojezične (hrvatsko-talijanske ili slovensko-talijanske) škole. Dalje u poglavlju autor navodi razne zakone, pravilnike te statističke podatke koji se tiču tadašnjeg učiteljstva i školskog obrazovanja u Istri.

Treće poglavlje nosi naslov *Od službeno sazivanih učiteljskih konferencija do samostalnih staleških učiteljskih društava* (37 – 49) u kojem se govori o organiziranim i službenim okupljanjima učitelja. Odmah na početku poglavlja Šetić pojašnjava da su, prema važećim državnim i pokrajinskim školskim propisima, učiteljske konferencije bile službeni oblik stručnog usavršavanja učitelja te da su 1872. godine sazvane i održane prve kotarske učiteljske konferencije u Istri. Konferencijama su obavezno prisustvovali svi učitelji s područja kotara te su se na njima iznosila nastavna iskustva iz rada s učenicima, ali je bilo riječi i o raznim metodama poboljšanja nastave i načinima očuvanja narodnog stvaralaštva.

Autor napominje kako su se, pored kotarskih, održavale i pokrajinske učiteljske konferencije, na kojima su sudjelovali svi kotarski školski nadzornici i izaslanici učitelja iz svih kotareva pokrajine. I kotarske i pokrajinske učiteljske konferencije službeno su organizirane, stoga su i teme o kojima se raspravljalo bile službene. Za potrebe neslužbenih druženja, hrvatski i slovenski učitelji iz Istre organizirali su se unutar svog staleža te su se počeli okupljati unutar novoorganiziranih učiteljskih društava i saveza. Na takvim okupljanjima, za razliku od službenih konferencija, rasprave su mogle biti neformalne te se moglo razgovarati o raznim pitanjima učiteljskog staleža. Učitelji su također pod okriljem učiteljskih društava izdavali svoje pedagoške časopise i ostalu pedagošku literaturu.

Četvrto poglavlje *Nastanak Hrvatskog učiteljskog društva za Istru »Narodna prosvjeta« i pokretanje njegova časopisa* (50 – 113) najopsežnije je poglavlje ove knjige. Autor navodi u kakvim je političko-nacionalnim okolnostima Društvo nastalo, tko su bili glavni osnivači i članovi, kakav je bio plan djelovanja i program Društva te koji su bili razlozi pokretanja časopisa unutar Društva. U poglavlju se također govori i o posljedicama koje je osnivanje učiteljskog društva ostavilo. Pri tome se navodi da osnutak društva »Narodna prosvjeta« nije imao za posljedicu gašenje postojećih kotarskih učiteljskih društava u Kopru, Krku i Voloskom, već su se ta društva kolektivno učlanila i ujedinila u novoosnovano učiteljsko društvo za Istru »Narodna prosvjeta«, zadržavajući određen stupanj svoje samostalnosti. Dalje u tekstu Šetić nam predočava najzanimljivije i najvažnije dijelove mjesečnika *Narodna prosvjeta* za svaki broj, ovisno o godištu izlaženja. Posebnim podnaslovom *Muška Učiteljska škola u Kastvu i njeno Nastavno osoblje* (109 – 112) autor izdvaja tekst u kojem opisuje rad i program Učiteljske škole u Kastvu, čiji je ravnatelj bio profesor Vladimir Nazor.

U pretposljednem se poglavlju *Ustroj Katoličkog učiteljskog društva za Istru »Hrvatska škola« i pokretanje njegova časopisa* (114 – 118) govori o osnivačima, upravnom odboru i djelovanju Katoličkog učiteljskog društva za Istru »Hrvatska škola« te o potrebi osnivanja i izdavanja vlastita časopisa *HRVATSKA ŠKOLA. Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost*, čiji su brojevi sadržajno ukratko predstavljeni u knjizi.

Šesto, posljednje poglavlje knjige, nosi naslov *Časopisi »Narodna prosvjeta« i »Hrvatska škola« u završnici njihova izlaženja* (119 – 126). Autor ovdje opisuje zadnja godišta izlaženja dvaju časopisa koji su donijeli mnoge pozitivne promjene i znatno proširili vidike tadašnjem hrvatskom učiteljstvu Istre. Pri kraju poglavlja Šetić naglašava kako je »učiteljstvo od svojih siromašnih plaća velikodušno i redovito odvajalo za izlaženje tih časopisa. Ono je i vrsnoćom spisateljskih pera učinilo da ti časopisi – svojom stručnom razinom – nisu nimalo zaostajali za onodobnim hrvatskim pedagoškim časopisima u Dalmaciji i banskoj Hrvatskoj, kao ni za onodobnim slovenskim pedagoškim časopisima u Kranjskoj, Štajerskoj i Koruškoj.«

Nakon *Zaključka* (127 – 136) slijedi sažetak knjige na engleskom jeziku (137 – 140).

Drugi dio knjige čini zasebna cjelina koja se odnosi na priloge među koje je autor svrstao različita pisma, radove, pjesme, proglase i sl., koji su izlazili u navedenim časopisima, a u kojima se ocrtava tadašnje političko, nacionalno i ideološko stanje hrvatskog učiteljstva u Istri, ali i pedagoška i didaktička promišljanja tadašnjeg učiteljstva. Dakle, cjelina naslova *Prilozi* (141 – 246) sastoji se od preslika izvornog materijala redom naslovljenog: *Pozdrav* (143), *Školskom vrtu* (144), *O pitanju učiteljišta u Kastvu* (146), *Učiteljska koračnica* (147), *O ustrojstvu i preustrojstvu učiteljstva Istre* (148 – 150), *Tko je čovjek?* (151), *Podučitelj i nadučitelji* (152), *Stari župnik* (153), *Nova nastojanja o reformiranju risanja u pučkoj školi* (154), *Od odbora učiteljskog društva »Narodna prosvjeta«* (155), *Bilo bi dobro, da budu i učitelji u saboru zastupani?* (156), *Uzgojni ručni rad* (157), *Ustanovljenje ženske građanske škole u Istri* (158 – 161), *Hoćemo li gajiti tjelovježbu i igre u pučkoj školi?* (162 – 163), *Nešto o pravnim odnošajima učiteljskih sila na pučkim školama u Istri* (164 – 166), *Školski izleti* (167 – 168), *Kotarska učiteljska skupština u Puntu* (169 – 170), *Pčelarstvo kao nuzgredno zanimanje pučkog učitelja* (171), *Kako treba urediti školski vrt, da bude školi i narodu od koristi?* (172 – 173), *Slovnica i pismeni sastavci za pučke škole* (174), *Mjesno školsko vijeće* (175), *O vrlinama i manama* (176 – 179), *Kako se imaju čitati i učiti pjesme iz čitanke* (180 – 181), *Potreba ženske učiteljske škole za Hrvate u Istri* (182), *Prvi hrvatski učitelj u Istri – narodni zastupnik* (183), *Kako moraju roditelji uzgajati svoju djecu* (184 – 188), *Škola i dom* (189 – 192), *»Slobodna škola«* (193 – 194), *Jačajmo školu!* (195 – 196), *Za materinsku riječ* (197), *O naobrazbi mladeži*

po završetku pučke škole (198 – 199), Crtanje u pučkoj školi (200), Nešto o nastavnim osnovama za naše pučke škole (201 – 202), Naše čitanke (203 – 204), O uzgoju čitatelja (205), Daljnja izobrazba učitelja (206 – 208), Upliv škole na vanjsko ponašanje djece (209 – 211), Koja ćemo sredstva upotrebiti da djeca, i kad dovrše pučku školu, ostanu dobra i nepokvarena (212 – 214), Kršćanski uzgoj (215 – 216), Mučenje životinja i oštećivanje bilja (217 – 218), Učiteljski naslovi (219 – 220), Katehetika (221 – 222), Pčelarstvo kao uzgojno sredstvo (223 – 224), Dva učiteljska društva (225 – 226), Pjesme i učitelj (227– 228), Čednost (229–230), Učitelj, učiteljica i moralni uzgoj naroda obzirom na naše prilike (231 – 235), O uzgoju mladeži iza navršene 14. godine (236 – 238), Učiteljsko pitanje (239 – 240), Iz doline Mirne. Moji analfabeti (241 – 242), Za buduće učiteljice (243 –244) i Zajednički uzgoj (245 – 246).

Na kraju knjige nalaze se *Kazalo osobnih imena (247 – 258)* i *Kazalo zemljopisnih imena (259 – 266)*.

Osim što je informativno vrlo opsežna, valja napomenuti da je Šetićeva knjiga *Staleška društva i časopisi hrvatskog učiteljstva u Istri 1891. – 1914.* bogato opremljena i raznim tabličnim prikazima i fotografijama, od učitelja-preporoditelja do istarskih gradova, naslovnica učiteljskih časopisa i sl., kojima se čitatelju daje još bolji i precizniji uvid u stanje i prilike hrvatskog učiteljstva u Istri od 1891. do 1914. godine.

Maja Cerić